
3. TEISINĖ ATSAKOMYBĖ

Apie konstitucinę atsakomybę žr. 4. Valstybė ir jos institucijos, 4.4. Valdžios atsakomybė visuomenei. Konstitucinė aukščiausiųjų valstybės pareigūnų atsakomybė.

3.1. BENDROSIOS NUOSTATOS

Baudžiamosios atsakomybės už tarptautinius nusikaltimus nustatymas

Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas

<...> pagal Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį sąžiningai vykdant tarptautinius įsipareigojimus, kylančius iš visuotinai pripažintų tarptautinės teisės (bendrosios tarptautinės teisės) normų, *inter alia jus cogens* normų, pagal kurias draudžiami tarptautiniai nusikaltimai, Lietuvos Respublikos baudžiamieji įstatymai, susiję su atsakomybe už tarptautinius nusikaltimus, *inter alia* genocidą, negali nustatyti žemesnių standartų, negu nustatyti pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. Tokio reikalavimo nepaisymas būtų nesuderinamas su Konstitucijos preambulėje įtvirtintais atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės valstybės siekais, kuriuos išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas.

Bausmė skiriama ir taikoma tik remiantis įstatymu (Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalis)

Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas

Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Bausmė gali būti skiriama ar taikoma tik remiantis įstatymu.“ Taigi šioje Konstitucijos nuostatoje įtvirtintas principas *nulla poena sine lege*, kuris reiškia, kad asmuo negali būti baudžiamas už veiką, už kurią jos atlikimo metu pagal įstatymą nebuvo baudžiama.

Pažymėtina, kad šis principas kyla ir iš konstitucinio teisinės valstybės principo. Kaip Konstitucinis Teismas pažymėjo 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimuose, taikant teisę *inter alia* būtina laikytis tokių iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų: atsakomybė (sankcija, bausmė) už teisės pažeidimus turi būti nustatyta iš anksto (*nulla poena sine lege*); veika nėra nusikalstama, jeigu tai nėra numatyta įstatyme (*nullum crimen sine lege*).

Taigi pažymėtina ir tai, kad konstitucinis teisinės valstybės principas integruoja du <...> tarpusavyje susijusius principus: *nulla poena sine lege* ir *nullum crimen sine lege*.

<...>

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad, atsižvelgiant į Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį, konstitucinio teisinės valstybės principo išreiškiamus atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės valstybės siekius, Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas ir iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis principas *nullum crimen*, *nulla poena sine lege* nėra absoliutus. Pagal Konstituciją baudžiamuosiuose įstatymuose gali būti nustatyta šio principo išimtis, taikytina nusikaltimams pagal tarptautinę teisę ar bendruosius teisės principus, *inter alia* genocido nusikaltimui, apibrėžiamam pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas (t. y. nukreiptam tik prieš nacionalines, etnines, rasines ar religines grupes); tik taip būtų paisoma iš Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies kylančio ir su konstitucinio teisinės valstybės principo išreiškiamais atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės

valstybės siekiais susijusio reikalavimo Lietuvos Respublikos baudžiamaisiais įstatymais, susijusiais su atsakomybe už tarptautinius nusikaltimus, nenustatyti žemesnių standartų nei nustatyti pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. Šio reikalavimo, taigi ir Konstitucijos 31 straipsnio 4 dalyje įtvirtinto ir iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančio principo *nullum crimen, nulla poena sine lege*, nebūtų paisoma, jeigu baudžiamuosiuose įstatymuose būtų nustatyta grįžtamoji jų galia nusikaltimams, apibrėžiamiems tik pagal nacionalinę teisę.

<...>

<...> pagal Konstituciją, kaip ir pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas, principo *nullum crimen, nulla poena sine lege* išimtis taikytina ir genocidu laikomiems tyčiniams veiksams, kuriais siekiama sunaikinti reikšmingą nacionalinės, etninės, rasinės ar religinės grupės dalį, turinčią įtakos visos atitinkamos saugomos grupės, kurią sudaro tam tikros socialinės ar politinės grupės, išlikimui.

Pažymėtina ir tai, kad pagal Konstituciją, kaip ir pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas, principo *nullum crimen, nulla poena sine lege* išimtis, pagal kurią baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus pagal tarptautinę teisę ar bendruosius teisės principus nustatantys baudžiamieji įstatymai gali turėti grįžtamąją galią, taikytina ir nusikaltimams žmoniškumui bei karo nusikaltimams, kurie gali būti nukreipti *inter alia* prieš tam tikras socialines ar politines žmonių grupes.

Įstatymų leidėjo diskrecija diferencijuoti baudžiamąją atsakomybę

Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas

<...> įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas nustatymu, turi plačią diskreciją, jis *inter alia* gali, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes, įtvirtinti diferencijuotą teisinį reguliavimą ir nustatyti skirtingą baudžiamąją atsakomybę už atitinkamas nusikalstamas veikas; tačiau ši įstatymų leidėjo diskrecija nėra absoliuti: įstatymų leidėjas turi paisyti Konstitucijos normų ir principų, *inter alia* iš Konstitucijos kylančių teisės sistemos nuoseklumo, vidinio neprieštaravimo imperatyvų (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

Įstatymų leidėjo diskrecija nustatyti baudžiamosios atsakomybės taikymo terminus

Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas

<...> įstatymų leidėjas, įgyvendindamas iš Konstitucijos kylančią priedermę užtikrinti kiekvieno asmens ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių, turi pareigą įstatymais apibrėžti nusikalstamas veikas ir nustatyti baudžiamąją atsakomybę už jas. Tai darydamas įstatymų leidėjas turi diskreciją nustatyti ir terminus, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma. Nustatydamas tokius terminus, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti *inter alia* į nusikalstamos veikos pobūdį, pavojingumą (sunkumą). Šie kriterijai gali lemti ir tokią teisinį reguliavimą, pagal kurį jokie baudžiamosios atsakomybės už pačius sunkiausius nusikaltimus terminai netaikomi.

<...> pažymėtina, kad tam tikro apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino nustatymas baudžiamuosiuose įstatymuose, taip pat baudžiamųjų įstatymų nuostatos, kuriose numatomas senaties netaikymas už tam tikro sunkumo nusikaltimus,

3. TEISINĖ ATSAKOMYBĖ

savaime nepažeidžia Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos teisės į teisingą, nešališką ir nepriklausomą teisimą, šio straipsnio 4 dalyje įtvirtinto principo *nulla poena sine lege*, konstitucinio teisinės valstybės principo.

Valstybės pareiga užtikrinti visuomenės saugumą ir viešąją tvarką; įstatymų leidėjo įgaliojimai nustatyti ginklų ir šaudmenų patekimo į civilinę apyvartą, laikymo, naudojimo, leidimų įsigyti ginklą išdavimo ir panaikinimo sąlygas bei tvarką

Konstitucinio Teismo 2016 m. vasario 2 d. nutarimas

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, jog pagal Konstituciją valstybės valdžios ir valdymo institucijos turi pareigą užtikrinti visuomenės saugumą ir viešąją tvarką, saugoti asmenį nuo kėsinosi į jo gyvybę bei sveikatą, ginti žmogaus teises ir laisves. Ginklai ir šaudmenys gali kelti pavojų viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui, žmonių gyvybei ar sveikatai, todėl įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į būtinumą užtikrinti visuomenės saugumą ir viešąją tvarką, ginti žmogaus teises ir laisves, turi įgaliojimus nustatyti ginklų ir šaudmenų patekimo į civilinę apyvartą, jų laikymo, naudojimo, leidimų įsigyti ginklą išdavimo sąlygas ir tvarką (2001 m. balandžio 12 d., 2013 m. sausio 25 d. nutarimai).

Ginklai ir šaudmenys gali kelti pavojų ne tik pačiam ginklų ir šaudmenų turinčiam asmeniui, bet ir kitiems visuomenės nariams, viešajai tvarkai, todėl įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokias ginklų ir šaudmenų patekimo į civilinę apyvartą, jų laikymo, naudojimo, leidimų įsigyti ginklą išdavimo ir panaikinimo sąlygas bei tvarką, kad būtų sudarytos prielaidos apsaugoti nuo galimos grėsmės tiek patį ginklus ir šaudmenis turintį asmenį, tiek kitus visuomenės narius, užtikrinti viešąją tvarką; įstatymų leidėjas, vykdydamas šią pareigą ir turėdamas plačią diskreciją, privalo laikytis Konstitucijos, *inter alia* nustatydamas įstatyme įtvirtintomis sąlygomis ir tvarka įgyjamos teisės įsigyti ir turėti atitinkamus ginklus ir šaudmenis ribojimo priemones privalo paisyti proporcingumo principo (2013 m. sausio 25 d. nutarimas).

Nekaltumo prezumpcija (Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalis)

Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas

Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.“

Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nekaltumo prezumpcija yra viena svarbiausių teisingumo vykdymo demokratinėje teisinėje valstybėje garantijų. Tai pamatinis teisingumo vykdymo baudžiamųjų bylų procese principas, <...> kartu svarbi žmogaus teisių ir laisvių garantija; asmuo laikomas nepadariusiu nusikaltimo, kol jo kaltumas nebus įrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu (*inter alia* 2004 m. gruodžio 29 d., 2011 m. liepos 7 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas savo aktuose ne kartą yra konstatavęs, kad nekaltumo prezumpcijos negalima aiškinti vien lingvistiškai, kaip susijusios vien su teisingumo vykdymu baudžiamųjų bylų procese; nekaltumo prezumpcija, vertinama kitų Konstitucijos nuostatų kontekste, turi ir platesnį turinį, ji negali būti siejama vien su baudžiamaisiais teisiniais santykiais; ypač svarbu, kad nekaltumo prezumpcijos laikytųsi valstybės institucijos ir pareigūnai, kad viešieji asmenys, kol asmens kaltumas padarius nusikaltimą nebus įstatymo nustatyta tvarka įrodytas ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo

nuosprendžiu, apskritai susilaikytų nuo asmens įvardijimo kaip nusikaltėlio (*inter alia* 2004 m. gruodžio 29 d., 2007 m. sausio 16 d., 2011 m. liepos 7 d. nutarimai).

Baudžiamosios atsakomybės taikymo terminų nustatymas

Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad, įstatymais apibrėždamas nusikalstamas veikas ir nustatydamas baudžiamąją atsakomybę už jas, įstatymų leidėjas turi diskreciją nustatyti ir terminus, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma; nustatydamas tokius terminus, įstatymų leidėjas turi atsižvelgti *inter alia* į nusikalstamos veikos pobūdį, pavojingumą (sunkumą); šie kriterijai gali lemti ir toki teisinį reguliavimą, pagal kurį už pačius sunkiausius nusikaltimus jokie baudžiamosios atsakomybės terminai netaikomi (2014 m. kovo 18 d. nutarimas).

<...> pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi diskreciją nustatyti įvairius terminų, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma, skaičiavimo modelius. Antai gali būti nustatyti absoliutūs terminai arba jie gali būti siejami su tam tikromis aplinkybėmis, pavyzdžiui, kaltinimo pareiškimu. Nustatydamas tokius terminus, įstatymų leidėjas privalo paisyti iš Konstitucijos, *inter alia* jos 31 straipsnio 2 dalies, kylančio reikalavimo sudaryti prielaidas teismui, nagrinėjančiam baudžiamąją bylą, veikti taip, kad baudžiamojoje byloje būtų nustatyta tiesa ir teisingai išspręstas asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas.

<...> Konstitucija, *inter alia* jos 31 straipsnio 1, 2 dalys, konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuoja įstatymų leidėjo pareigą, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius tuo atveju, kai yra pasibaigę terminai, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, suderinti konstitucines vertybes – nekaltumo prezumpciją ir asmens teisę į tinkamą teismo procesą. Įstatymų leidėjui kyla pareiga nustatyti teisinį reguliavimą, sudarantį prielaidas užtikrinti, kad teismo sprendimu, priimamu pasibaigus terminams, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, būtų išspręsta, ar kaltinamasis pagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, kad tuo atveju, jeigu teismo sprendimu būtų nepripažintas asmens kaltumas padarius nusikalstamą veiką, kaltinimas būtų panaikintas.

<...>

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad ikiteisminio tyrimo metu nėra vykdomas teisingumas, jo metu <...> yra renkama ir vertinama informacija, reikalinga tam, kad būtų galima nuspręsti, ar asmeniui turi būti pareikštas valstybinis kaltinimas ir baudžiamoji byla perduodama teismui. Vadinas, tai, kad ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, reiškia, kad nustatytais terminais nebuvo surinkta duomenų, būtinų kaltinimui pareikšti, ir nėra jokio pagrindo manyti, kad įtariamasis padarė nusikalstamą veiką.

Pažymėtina ir tai, kad, kaip minėta, Konstitucija, *inter alia* jos 31 straipsnio 1, 2 dalys, konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuoja įstatymų leidėjo pareigą, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius tuo atveju, kai yra pasibaigę terminai, per kuriuos asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas, gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, nustatyti teisinį reguliavimą, sudarantį prielaidas užtikrinti, kad kaltinimas,

jei nebūtų patvirtintas, būtų panaikintas. Vadinasi, tuo atveju, kai, suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams, nustatoma, kad kaltinamasis nepagrįstai buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, turi būti priimamas išteisinamasis nuosprendis.

3.2. BAUDŽIAMASIS PROCESAS

Reikalavimai baudžiamojo proceso teisiniam reguliavimui; baudžiamajame procese taikytinų procesinių prievartos priemonių teisinis reguliavimas; teisė į tinkamą ir teisingą teisinį procesą baudžiamajame procese

Konstitucinio Teismo 2016 m. vasario 17 d. nutarimas

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, jog Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis suponuoja tai, kad privalu stengtis užtikrinti, kad kiekvienas asmuo ir visa visuomenė būtų saugūs nuo nusikalstamų kėsinių (*inter alia* 2000 m. gegužės 8 d., 2006 m. sausio 16 d., 2010 m. gegužės 28 d., 2012 m. birželio 4 d. nutarimai); iš Konstitucijos kylanti valstybės priedermė užtikrinti kiekvieno asmens ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių suponuoja ne tik įstatymų leidėjo teisę ir pareigą įstatymais apibrėžti nusikalstamas veikas bei nustatyti baudžiamąją atsakomybę už jas, bet ir jo teisę bei pareigą reglamentuoti su nusikalstamų veikų atskleidimu bei tyrimu ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimu susijusius santykius – baudžiamojo proceso santykius (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d. nutarimas); baudžiamojo proceso normomis siekiama sudaryti sąlygas teisėtomis priemonėmis ginti visuomenę nuo nusikalstamų veikų (2000 m. gegužės 8 d. nutarimas).

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste aktualios šios Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarime suformuluotos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, atskleidžiančios, be kita ko, iš Konstitucijos kylančius reikalavimus, kurių turi būti paisoma įstatymu reglamentuojant baudžiamojo proceso santykius:

– baudžiamojo proceso santykiai įstatymu turi būti reguliuojami taip, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, teisingai nubausti nusikalstamas veikas padariusius asmenis (ar kitaip pagal įstatymą išspręsti jų baudžiamosios atsakomybės klausimą), taip pat teisinės prielaidos užtikrinti, kad niekas nekaltas nebūtų nuteistas; būtina siekti, kad būtų užtikrinta nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų teisių apsauga, taip pat kad nebūtų nepagrįstai suvaržytos asmenų, padariusių nusikalstamas veikas, teisės; baudžiamojo proceso teisinis reguliavimas neturi sudaryti prielaidų vilkinti nusikalstamų veikų tyrimą ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimą, taip pat prielaidų baudžiamojo proceso dalyviams piktnaudžiauti procesinėmis ar kitomis teisėmis;

– įstatymu reglamentuojamas baudžiamojo proceso santykius, įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją; antai įstatymų leidėjas įstatymu gali nustatyti baudžiamojo proceso ypatumus tiriant tam tikras nusikalstamas veikas ir (arba) nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas, *inter alia* skirtingas tam tikrų nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo taisykles, baudžiamojo proceso dalyvių teisinio statuso ypatumus ir kt.; tačiau ir įgyvendindamas minėtą diskreciją įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų bei principų;

– pagal Konstituciją teisinis reguliavimas turi būti toks, kad baudžiamojo proceso dalyviai, turintys tą patį procesinį teisinį statusą, būtų traktuojami vienodai; taigi tą patį procesinį statusą turintys baudžiamojo proceso dalyviai turi turėti ir tokias pačias teises

bei pareigas, nebent tarp jų būtų tokio pobūdžio ir tokio masto skirtumų, kad nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas; priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinių teisinės valstybės ir asmenų lygiateisiškumo principų;

– pagal Konstituciją, *inter alia* jos 30 straipsnio 1 dalį, reguliuojant baudžiamojo proceso santykius jokiais atžvilgiais negali būti pažeista Konstitucijoje įtvirtinta asmens teisė kreiptis į teismą; įstatymais baudžiamojo proceso santykiai turi būti reguliuojami taip, kad baudžiamojo proceso teisinių santykių subjektai, kurie mano, jog jų teisės pažeistos, turėtų teisę savo teises ginti teisme, kad ir koks būtų jų teisinis statusas baudžiamajame procese.

Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, įgyvendindamas valstybės priedermę užtikrinti kiekvieno asmens ir visos visuomenės apsaugą nuo nusikalstamų kėsinių ir turėdamas pareigą reglamentuoti baudžiamojo proceso santykius, privalo įstatyme nustatyti tokias baudžiamajame procese taikytinas procesines prievartos priemones, kurios įgalintų greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, taip pat užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų darymui. Įstatyme turi būti nustatyta tokia šių priemonių taikymo tvarka, kad būtų užtikrinta asmens, kuriam jos taikomos, teisių apsauga, *inter alia* jam būtų sudarytos prielaidos taikant šias priemones pažeistas teises ginti teisme.

<...>

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad įstatyme nustatant baudžiamajame procese taikytinų procesinių prievartos priemonių taikymo tvarką turi būti paisoma ir konstitucinio proporcingumo principo: šios priemonės turi būti taikomos tik siekiant greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, taip pat užkirsti kelią naujų nusikalstamų veikų darymui, jos turi būti būtinos minėtiems tikslams pasiekti ir nevaržyti asmens, kuriam taikomos, teisių ir laisvių akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti.

Konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja ir asmens teisę į tinkamą ir teisingą teisinį procesą (2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog reguliuojant baudžiamojo proceso santykius turi būti paisoma *inter alia* to, kad pagal Konstituciją ikiteisminis tyrimas ir baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme yra skirtingi baudžiamojo proceso etapai; per ikiteisminį tyrimą yra renkama ir vertinama informacija, reikalinga tam, kad būtų galima nuspręsti, ar turi būti tęsiamas ikiteisminis tyrimas ir ar jį pabaigus baudžiamoji byla turi būti perduodama teismui, taip pat tam, kad būtų galima perduotą baudžiamąją bylą nagrinėti teisme ir ją teisingai išspręsti (2006 m. sausio 16 d., 2011 m. balandžio 7 d. nutarimai); per ikiteisminį tyrimą priimamų sprendimų aiškumas, pagrindimas teisiniais argumentais yra svarbi *inter alia* teisės į teisingą teisinį procesą, taip pat teisės į teisminę gynybą garantija; pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad būtų neleidžiama per ikiteisminį tyrimą priimtų sprendimų apskusti teismui (2006 m. sausio 16 d. nutarimas); asmens teisė kreiptis į teismą suponuoja ir jo teisę į tinkamą teisinį procesą (*inter alia* 2004 m. gruodžio 13 d., 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimai).

Šiame kontekste paminėtinos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, suformuluotos *inter alia* aiškinant konstitucinę teisę į teisingą teismą, kartu ir į tinkamą teisinį procesą:

– konstitucinė teisė į teisingą teismą, aiškinama kitų Konstitucijos nuostatų kontekste, reiškia *inter alia* tai, kad teismo procese, kai nagrinėjama baudžiamoji byla, turi būti laikomasi baudžiamojo proceso teisės principų ir normų (2003 m. birželio 10 d.

nutarimas), idant būtų išsamiai, objektyviai, nešališkai ištirtos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės ir būtų priimtas teisingas sprendimas baudžiamojoje byloje (1999 m. vasario 5 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai);

– Konstitucijoje įtvirtintos normos ir principai suponuoja tokį teismo, kaip teisingumą vykdančios institucijos, modelį, kad teismas negali būti suprantamas kaip pasyvus bylų proceso stebėtojas ir kad teisingumo vykdymas negali priklausyti tik nuo to, kokia medžiaga teismui yra pateikta (*inter alia* 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimas).

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad iš Konstitucijos, *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo, kylanti asmens teisė į tinkamą ir teisingą teisinį procesą baudžiamajame procese suponuoja, be kita ko, aktyvų subjektų, įgaliotų priimti sprendimus dėl baudžiamajame procese taikytinų procesinių priemonių, *inter alia* teismo, kaip teisingumą vykdančios institucijos, vaidmenį užtikrinant asmens, kuriam baudžiamajame procese taikomos šios priemonės, teisių apsaugą.

Reikalavimai baudžiamojo proceso teisiniam reguliavimui

Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutarimas

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis suponuoja tai, kad privalo stengtis užtikrinti, kad kiekvienas asmuo ir visa visuomenė būtų saugūs nuo nusikalstamų kėsinių (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2012 m. birželio 4 d. nutarimai). Iš Konstitucijos kylanti valstybės priedermė užtikrinti kiekvieno asmens ir visos visuomenės saugumą nuo nusikalstamų kėsinių suponuoja ne tik įstatymų leidėjo teisę ir pareigą įstatymais apibrėžti nusikalstamas veikas bei nustatyti baudžiamąją atsakomybę už jas, bet ir jo teisę bei pareigą reglamentuoti su nusikalstamų veikų atskleidimu bei tyrimu ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimu susijusius santykius – baudžiamojo proceso santykius; įstatymu reglamentuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją; tačiau įgyvendindamas minėtą diskreciją įstatymų leidėjas privalo paisyti Konstitucijos normų bei principų; baudžiamojo proceso santykiai įstatymu turi būti reguliuojami taip, kad būtų sudarytos teisinės prielaidos greitai atskleisti ir išsamiai ištirti nusikalstamas veikas, teisingai nubausti nusikalstamas veikas padariusius asmenis (ar kitaip pagal įstatymą išspręsti jų baudžiamosios atsakomybės klausimą), taip pat teisinės prielaidos užtikrinti, kad niekas nekaltas nebūtų nuteistas; būtina siekti, kad būtų užtikrinta nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų teisių apsauga, taip pat kad nebūtų nepagrįstai suvaržytos asmenų, padariusių nusikalstamas veikas, teisės (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2016 m. vasario 17 d. nutarimai).

Reguliuojant baudžiamojo proceso santykius turi būti paisoma ir to, kad Konstitucijoje yra įtvirtinti ikiteisminio tyrimo, baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teisme ir valstybinio kaltinimo palaikymo baudžiamosiose bylose institutai; šie konstituciniai institutai suponuoja tokį bendrąjį baudžiamojo proceso konstitucinį modelį: ikiteisminis tyrimas ir baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme yra skirtingi baudžiamojo proceso etapai; per ikiteisminį tyrimą yra renkama ir vertinama informacija, reikalinga tam, kad būtų galima nuspręsti, ar turi būti tęsiamas ikiteisminis tyrimas ir ar jį pabaigus baudžiamoji byla turi būti perduodama teismui, taip pat tam, kad būtų galima baudžiamąją bylą nagrinėti teisme ir ją teisingai išspręsti; valstybinis kaltinimas yra palaikomas nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme (2006 m. sausio 16 d. nutarimas).

<...>

<...> Konstitucija įpareigoja įstatymų leidėją reguliuojant baudžiamojo proceso santykius nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad būtų užtikrintos ir baudžiamojo proceso dalyvių teisės, *inter alia* baudžiamasis procesas turi būti toks, kad nebūtų pažeistos asmens, įtariamo, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, konstitucinės teisės: turi būti užtikrinta jo teisė į gynybą, teisė turėti advokatą ir kt. (*inter alia* 2006 m. sausio 16 d., 2015 m. liepos 9 d. nutarimai).